

IN MEMORIAM

Prof. dr. sc. Miroslav BERTOŠA (1938. – 2023.)

Profesor Bertoša preminuo je u Puli 24. kolovoza 2023. godine. Ovi retci posvećeni su profesoru kao znanstveniku i kao čovjeku, poticatelju rada i iskazivanja znanstvenog angažmana brojnih ljudi na koje je svojom osobnošću višestruko utjecao.

Miroslav Bertoša rodio se 17. svibnja 1938. u Beogradu. Otac Ivan Bertoša bio je potomak stare pazinske obitelji doseljene iz Furlanije u 16. stoljeću. Nakon što je u jesen 1947. došao u Istru, Bertoša se stalno nastanio u Puli, gdje je 1949. završio osnovnu školu i 1957. osam razreda Hrvatske gimnazije „Branko Semelić“. S objavljivanjem svojih proznih i esejističkih priloga, osvrti i bilježaka započeo je još za gimnazijskih dana (1954.) i to u srednjoškolskim časopisima u Zagrebu i Puli (*Polet* i *Istarski borac*). Diplomirao je 1963. povijest s književnošću na Pedagoškoj akademiji u Puli, a potom 1966. i povijest na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na tom je Fakultetu 1981. obranio i doktorsku disertaciju pod naslovom *Gospodarske i društvene prilike u mletačkom dijelu Istre u doba kolonizacije XVI. i XVII. stoljeća*.

Svoj znanstveni interes najviše je usmjerio prema Istri u novom vijeku, ali povremeno je zalazio u starija i novija razdoblja. Glavno područje njegova znanstvenog interesa obuhvaćalo je istraživanje gospodarskih, društvenih, etničkih, migracijskih, kolonizacijskih i kulturno-antropoloških pojava u Istri

(prije svega u njezinu mletačkom dijelu) i to od kraja 15. do kraja 18. stoljeća. Također se bavio demografskom poviješću, a u tome je posebnu pozornost posvećivao kretanjima u europskoj povijesnoj znanosti, osobito avangardnim nastojanjima francuske *Škole Annales*. Bavio se i temama iz suvremenih promišljanja o problemima razvoja povijesne misli i historiografije općenito te metodologije nastavnog i znanstvenog procesa u povijesti. Od druge polovice šezdesetih godina sustavno je istraživao u mnogim arhivskim fondovima i zbirkama u Hrvatskoj i inozemstvu.

Redovita služba trajala mu je 45 godina, od 1963. do 2008. godine. Od 1963. do 1969. radio je kao asistent na Pedagoškoj akademiji u Puli, a potom je do 1995. bio zaposlen u tadašnjem Sjeverojadranskom institutu JAZU, sada Zavodu za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci – Područnoj jedinici u Puli. Dužnost prvoga generalnog konzula Republike Hrvatske u Trstu obnašao je od 1995. do 1999. godine, a potom se vratio struci. Od 1999. do 2003. bio je upraviteljem Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci; kasnije, od 2019. do smrti, i njegovim voditeljem. Od 2003. do umirovljenja 2008. bio je zaposlen na Filozofskom fakultetu u Puli.

Godine 1981. promaknut je u zvanje znanstvenoga suradnika u Zavodu za povijesne i društvene znanosti Hrvatske (tada Jugoslavenske) akademije znanosti i umjetnosti u Rijeci u Područnoj jedinici Zavoda u Puli. U zvanje znanstvenoga savjetnika izabran je 1986. godine. Osim što je nastavio znanstveno-istraživački rad u Zavodu za povijesne i društvene znanosti HAZU, 1993. postaje i redovitim profesorom Pedagoškoga (kasnije Filozofskog) fakulteta u Puli. Za znanstvenog je savjetnika i redovitog profesora potvrđen 1999. godine. Za člana suradnika Akademije, u Razredu za društvene znanosti, prvi je put izabran 1990. Iste je godine u njezinu *Ljetopisu* objavljena njegova biografija s popisom radova.

Objavio je 20 knjiga te oko 1060 ostalih bibliografskih jedinica: izvornih znanstvenih radova i priloga, stručnih tekstova, enciklopedijskih natuknica, recenzija, osvrti i kritičkih prikaza, *miscellanea*, kolumni i feljtona. Posljednja, 21. knjiga *Trošenje života. Gdje li je život što ga izgubih živeći?*, objavljena je koncem 2023. godine.

Pored toga što je bio autorom mnogobrojnih znanstvenih i stručnih radova, prof. dr. sc. Miroslav je Bertoša ta nova naučena znanja i stečena saznanja, napose pak znanstvenu osjetljivost prema problemima prošlosti, prenosio mnogim naraštajima hrvatskih studenata povijesti. Osim navedenoga, tijekom radnoga vijeka, ali i dugo nakon umirovljenja, predavao je i na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu (2003. – 2019.), Odjelu za informatologiju i komunikologiju Sveučilišta u Zadru (2003. – 2006.), Filozofskom fakultetu

Sveučilišta u Rijeci (2004. – 2009), poslijediplomskim doktorskim studijima sveučilišta u Dubrovniku (2006. – 2017.) i Splitu (2018. – 2022.), a ponajviše na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli – studijima povijesti (1994. – 2018.) te kulture i turizma (2007. – 2021.).

U višedesetljetnom sveučilišnom nastavničkom radu predavao je niz predmeta: primjerice, od Metodike nastave povijesti i Povijesti naroda Jugoslavije na nastavničkom studiju povijesti na puljskoj Pedagoškoj akademiji (1963. – 1969.), preko Metodologije znanstvenog rada (2005. – 2008.) i Historiografije (2005. – 2016.) na Filozofskom fakultetu u Puli, Kulturne povijesti Hrvatske (2007. – 2011.) i Zavičajne i regionalne kulturalne povijesti (2011. – 2016.) na studiju kulture i turizma pa do izbornih predmeta Mjesta memorije: simboli, mitovi, imaginariji, identiteti (od srednjovjekovlja do našega doba) (2008. – 2013.), Povijest sreće – događajima unatoč (2015.), Povijest muškosti: mentalna evolucija muškarca u Europi od XVI. do polovice XIX. stoljeća (2015.) i Povijest zaborava ili podijeljena memorija (2017.) na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Zbog značajnih zasluga za razvoj Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli koncem 2008. proglašen je zaslužnim profesorom.

Prof. dr. sc. Miroslav Bertoša usavršavao se u mnogobrojnim domaćim i inozemnim ustanovama. Između ostalog, u dva je navrata bio na višemjesečnim specijalističkim tečajevima na *L'École des Hautes Etudes en Sciences Sociales* u Parizu (1985. i 1989.). Također su vrlo značajna i njegova redovita godišnja arhivska i bibliotečna istraživanja u *Archivio di Stato di Venezia* koja su trajala više od 50 godina. God. 1992., u okviru međunarodne razmjene znanstvenika, usavršavao se u *Istituto di Storia della Società e dello Stato Veneziano* i *Istituto „Venezia e l'Oriente“* znamenite venecijanske *Fondazione Giorgio Cini*. U sklopu međunarodne razmjene znanstvenika, 1999. boravio je na Sveučilištu u Macerati. God. 2014., 2015. i 2016. obavljao je višetjedna istraživanja u *Archivio Segreto Vaticano* i *Biblioteca Apostolica Vaticana*.

Bio je suradnik brojnih domaćih i inozemnih edicija – znanstvenih, stručnih i popularnih; pokretač i uređivač periodika *Radovi Pedagoške akademije u Puli*. Obnašao je dužnost glavnog urednika *Problema sjevernoga Jadrana* te člana uredništva *Starina HAZU*. Dugogodišnja suradnja s Leksikografskim zavodom Miroslav Krleža u Zagrebu najviše je došla do izražaja kada se (uz prof. dr. sc. Roberta Matijašića) prihvatio posla glavnog urednika *Istarske enciklopedije*.

Bio je glavni istraživač znanstvenoga projekta *Istarski Hrvati: između potisnutog identiteta i usporene integracije* (1993. – 1996.) Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba te istraživač i voditelj projekta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli *Elitne i marginalne skupine u Istri od XVI. do XVIII. stoljeća* (2007.

– 2010.). Također je djelovao kao suradnik na projektima Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci *Prilozi za povijest zapadne Hrvatske (Istra, Kvarnersko primorje, Gorski kotar)* (2002. – 2006.) i *Povijest zapadne Hrvatske: Istra, Kvarnersko primorje, Gorski kotar, Lika* (2007. – 2011.).

Osim znanstvenim radom, prof. dr. sc. Miroslav Bertosa bavio se i publicistikom pa je od 1991. do 2002., u redovitim novinskim kolumnama *Glasa Istre* pod naslovom „Domišljanje Istre: između povijesnog i fikcijskog“ i „Početak tisućljeća: Dijalozi i solilokviji“, objavio 588 nastavaka osebujnih eseja u kojima se prožimaju povijest, kultura i politika.

Bio je članom niza domaćih i inozemnih znanstvenih i stručnih udruga i društava. Od osnutka ustanove 1968. bio je suradnik Centra za povijesna istraživanja u Rovinju / *Centro di Ricerche Storiche di Rovigno* i njegovih edicija te višedesetljetni suradnik državnih arhiva u Rijeci, Pazinu i Veneciji. Suradivao je s najznačajnijim kulturno-znanstvenim ustanovama u Puli, poput Sveučilišne knjižnice, Povijesnog i pomorskog muzeja Istre, Arheološkog muzeja Istre, Gradske knjižnice i čitaonice i dr. Suradivao je s Čakavskim saborom i njegovim katedrama (posebice u Istri) te nizom znanstveno-stručnih skupova. Bio je stalni suradnik Zavičajne naklade „Žakan Juri“, Istarske književne kolonije „Libar od grozda“, Istarske naklade u Puli i dr. Više je godina obnašao funkciju honorarnog voditelja puljskoga Centra Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar“ iz Zagreba.

Između 1993. i 1999. u dvama je mandatima bio jedan od trojice dopredsjednika Hrvatskoga nacionalnoga odbora za povijest, a od 1994. do 1998. i članom Nacionalnoga vijeća za visoku naobrazbu pri tadašnjem Ministarstvu znanosti i tehnologije. Godine 1994. – 1996. bio je članom Hrvatskog odbora UNESCO-a. Godine 1998. i 1999. djelovao je kao član predsjedništva Hrvatskog odbora za povijesne znanosti koji je radio na organiziranju Prvoga kongresa hrvatskih povjesničara.

Godine 1994. na njegov je poticaj otvoren novi (tada dvopredmetni) studij povijesti na Filozofskom fakultetu u Puli. Osim što je sastavio nastavni plan i program studija, prof. dr. sc. Miroslav Bertosa je bio osnivač Odsjeka za povijest; obnašao je funkciju njegova prvoga pročelnika, uspješno okupivši niz uglednih znanstvenih i nastavnih predavača i suradnika. U svojstvu člana radne skupine Nacionalnoga vijeća za visoko obrazovanje sudjelovao je i u osnivanju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu.

Profesor dr. sc. Miroslav Bertosa radio je i u diplomaciji te je bio prvi generalni konzul Republike Hrvatske u Trstu. Osim što je obavljao redovite konzulske poslove, poglavitu je pozornost svrnuo na kulturno zbližavanje dviju zemalja i afirmaciji hrvatske kulture i znanosti u području „Triveneta“ (regije Furlanija-

Julijska Venecija, Trentino-Alto Adige i Veneto). U tu je svrhu osnovao posebnu tribinu nazvanu *Treći kat / Terzo piano*, čija je djelatnost bila osobito zapažena i znatno je doprinijela kulturnoj, gospodarskoj i političkoj suradnji toga područja s tek stvorenom i na početku još teritorijalno neoslobođenom i neintegriranom Republikom Hrvatskom.

Godine 1969. primio je nagradu „Mate Balota / Mijo Mirković“, a 1990. nagradu „Istaknuti kulturni radnik grada Pule“. Godine 1994. odlikovan je Državnom nagradom za znanstveni rad „Bartol Kašić“, a 1997., odlukom predsjednika Republike, „Redom hrvatskog trolista“ i „Spomenicom Domovinske zahvalnosti“. Za izniman doprinos unapređivanju povijesne znanosti, posebice za dugogodišnje proučavanje povijesti Pule i Istre, 2006. primio je „Nagradu Grada Pule za životno djelo“. Nagradu „Ivan Lučić“ za životno djelo, za višedesetljetni znanstveno-istraživački rad i nastavnu djelatnost na visokoškolskim institucijama diljem Hrvatske, u svibnju 2015. dodijelili su mu Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti i Društvo hrvatskih povjesničara. Za iznimna postignuća u istraživanju povijesti sjevernoga Jadrana u ranome novom vijeku, koja su otvorila put novim historiografskim pristupima prošlosti i sadašnjosti Istre, 2021. dobio je i nagradu Humanističnog društva Histria iz Kopra. Prema odluci direktorice Magdalene Vodopije, posvećen mu je 29. Sa(n)jam knjige u Istri (24. XI. – 3. XII. 2023.), koji je otvoren upravo predstavljanjem njegove posljednje knjige *Trošenje života. Gdje li je život što ga izgubih živeti?*.

Autorica ovog teksta imala je tijekom cijele znanstvene karijere učestale odnose s profesorom Bertošom. I teško bi se snašla u pregrštu venecijanske arhivske građe bez njegove pomoći, savjeta koji su bili kratki, ali i učinkoviti. Na tome mu velika hvala. Kao i na svim knjigama koje su utjecale na moj znanstveni rad, promišljanje povijesti, odabir tema, metodološki diskurs. Smrću profesora Bertoša ostaje velika praznina na polju hrvatske historiografije. Ali i ostaju knjige, radovi, članci koje je napisao. I ljudi iz znanosti na koje je u velikoj mjeri utjecao i oblikovao njihov znanstveni svjetonazor.

Lovorka Čoralić

